

VAALIJALAN
KUNTAYHTYMÄ

VAALIJALAN
osaamis- ja tukikeskus

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren seksuaalisuus

Janika Jäntti
seksuaalineuvoja
Vaalijalan kuntayhtymä
puh. 050 389 9357
Janika.jantti@vaalijala.fi

VAALIJALAN
KUNTAYHTYMÄ

VAALIJALAN
osaamis- ja tukikeskus

Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on se, mitä me olemme ja seksi sitä mitä me teemme.

Maailman terveysjärjestö (WHO) :

"Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaaliset suhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasia, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen".

Seksuaalioikeudet pitävät sisällään kaikkien ihmisten oikeuden toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan – ilman pakottamista, riistoa tai väkivaltaa (WAS-seksuaaliterveyden maailmanjärjestö 2014)

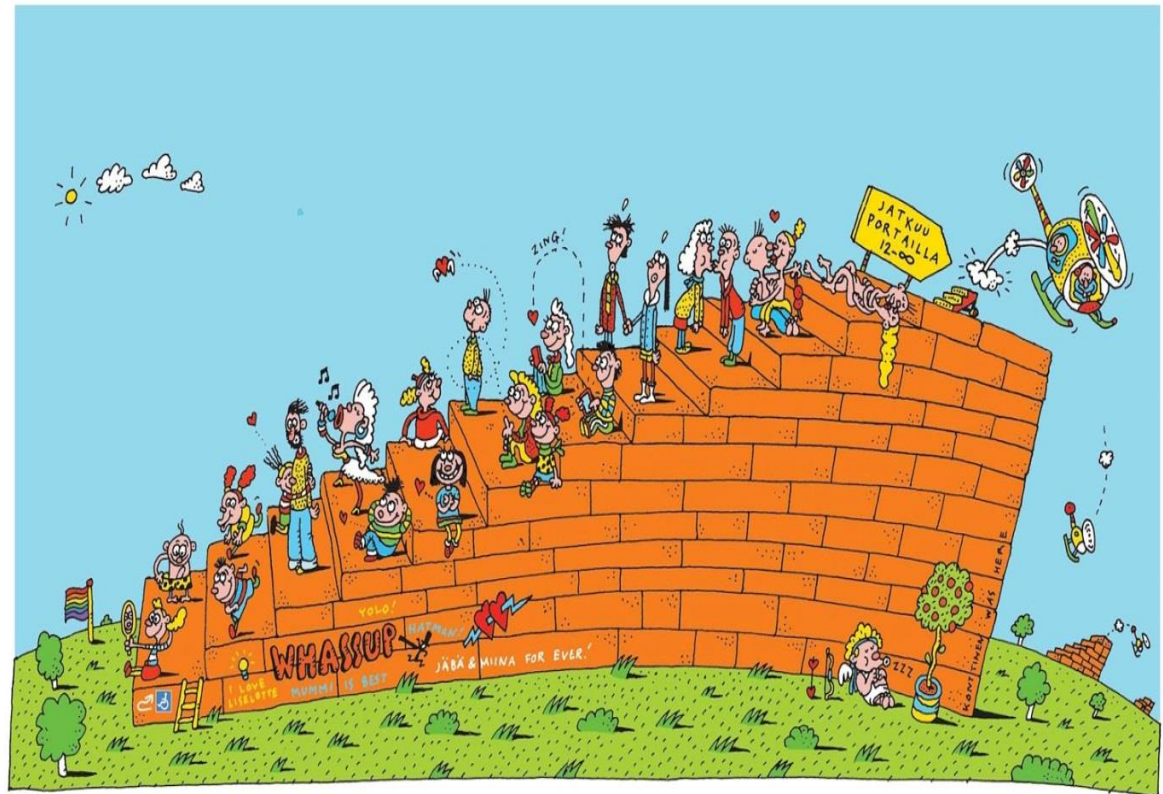

Seksuaalisuuden portaat

Erja Korteniemi-Poikela ja Raisa Cacciatore

1. Olen ihana
2. Tykkäys kaveri
3. Vanhempien ihailu
4. Idoli ihastuttaa
5. Tuttu, mutta salattu
6. Tuttu, kaverille kerrottu
7. Tykkään sinusta
8. Käsi kädessä
9. Suudellen
10. Mikä tuntuu hyvältä?
11. Rakastella

Seksuaalisuuden kolme kerrosta järki, tunne ja biologia

JÄRKI

TUNNE

BIOLOGIA

- Järjen kerros: asenteiden muokkautuminen, tiedonsaanti, harkinta- ja päätöksentekokyky
->rohkaistutaan tekoihin
- Tunteen kerros: ikätovereiden puheet, ystävyys, ihastuminen ja rakkaus ->itsenäistytään
- Biologian kerros: muututaan fyysisesti lapsesta aikuiseksi, tutustutaan omaan kehoomme
->nautitaan seksuaalisista tunteuksista

VAALIJALAN
KUNTAYHTYMÄ

VAALIJALAN
osaamis- ja tukikeskus

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren seksuaalisuus

Seksuaaliterapeutti (NACS) Mari Niinivirta 2017

- Kaikki ihmiset käyvät läpi samat muutokset ja saman kehityksen
  - **Ei ole olemassa erillistä vammaisten ihmisten seksuaalisuutta**
  - Biologisen ja psykoseksuaalisen kehityksen epätasapaino
  - Murrosikä
    - voi alkaa aikaisemmin
    - alkaminen voi viivästyä
    - murrosikä voi pitkittyä
    - murrosikä voi olla erityisen vaikea
-

VAALIJALAN
KUNTAYHTYMÄ

VAALIJALAN
osaamis- ja tukikeskus

Erityisyyden vaikutukset seksuaalisuuteen

Seksuaaliterapeutti (NACS) Mari Niinivirta 2017

- Itsearvostus ja itsetunto voi olla tavallista heikompi
    - vaikea uskoa omaan viehätysvoimaan ja mahdollisuuksiin saada seurustelusuhteita
    - kokemuksia ja kuvitelmia kelpaamattomuudesta
  - Tietämättömyys ja epävarmuus
    - seksuaalisuuden kieltäminen, alue joka ei kuulu hänelle
    - tarvitsee erityistä tukea ja myönteistä palautetta omasta naisellisuudestaan ja miehisyydestään
-

Erityisyyden vaikutukset seksuaalisuuteen

Seksuaaliterapeutti (NACS) Mari Niinivirta 2017

- Itsenäistyminen ja irtautuminen vanhemmista työläämpää
    - jatkuva avun tarve
    - vanhempien pelot, pärjääkö lapsi
  - Tavallista vähemmän kontakteja ikäisiinsä nuoriin
  - Usein tavallista vähemmän kokemuksia seurustelusta, eikä ympäristön asenteet tue ja rohkaise seurustelusuhteisiin
  - Seksuaalinen hyväksikäyttö ja naiivi prostituutio
    - erityistä tukea tarvitsevat saattavat olla hyvin kilttejä, ovat tottuneet tottelemaan ja tekemään mitä pyydetään
    - heille ei ole kehittynyt selvää reviiriä ja tietoisuutta oman kehon koskemattomuudesta
-

Erityisyyden vaikutukset seksuaalisuuteen

Seksuaaliterapeutti (NACS) Mari Niinivirta 2017

- Uudet kiinnostavat ja hämmentävät kokemukset kehossa ja mielessä voivat aiheuttaa:

- takertumista entiseen
- käyttäytymisen taantumista
- yllättäviä tilanteita

Johtuvat

- ymmärrysvammasta
  - asiayhteyksien ymmärtämättömyydestä
  - kommunikaatio-ongelmasta
  - tiedonhankintaongelmasta
  - ympäristöstä
-

VAALIJALAN
KUNTAYHTYMÄ

VAALIJALAN
osaamis- ja tukikeskus

Mitä erityistä tukea tarvitsevan lapsen/nuoren tulisi oppia?

Kyllikki Kerola ja Sari Kujanpää

- Nauttimaan omasta seksuaalisuudesta sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla
  - Kunnioittamaan toisten ihmisten itsemääräämisoikeutta
  - Ymmärtämään yksityisyyden ja julkisuuden ero
  - Taidot tasavertaisen hyvän ihmissuhteen luomiseen
  - Tuottamaan mielihyvää ja elämänlaatua itselle ja mahdolliselle kumppanille
-

Seksuaalikasvatus

-mitä harjoitellaan

- Tervehtiminen
- Julkinen... yhteinen... yksityinen
- Sukupuolien tunnistaminen/
sukupuoliroolien tunnistaminen
- Eri-ikäisten tunnistaminen
- Oikeus omiin ihmissuhteisiin/
yksinoloon
- Itsestä huolehtiminen
  - Hygienia, ehkäisy
  - Turvakasvatus
- Itsekunnioitus
  - Viehättävyys,
itse määräämisoikeus
- Tuntemuksien ja tarpeiden
tunnistaminen ja nimeäminen
  - Ystävyys, ihastuminen,
rakastuminen, seurustelu jne.
  - Miten ilmaistaan, miltä tuntuu,
mitä tuntemuksiin liittyy

Seksuaalikasvatus -mitä harjoitellaan

- Ihmissuhteet
  - Erilaiset ihmissuhteet
  - Parisuhteen eri vaiheet
- Omat ja toisten rajat
  - Oikeus omaan kehoon
  - Turvataidot
- Oman toiminnan seuraamusten ajattelu
  - Sovelias seksuaalikäyttäytyminen, vastuunotto omasta käytöksestä
- Seksuaalisuuden ilmaiseminen
  - Itsetyydytys, lähellä olo, hyväilyt, yhdyntä...
  - Oma keho/toisen keho
  - Seksuaaliset reaktiot
  - Fantasiat
  - Apuvälineet

Seksuaalikasvatus -miten ohjataan

- **Kasvattajan ote**
  - rauhallisuus
  - yksilöllinen ohjaaminen
  - hyväksyntä
- **Kasvattajan antama malli**
  - sukupuoliroolit
  - asenteet
- **Aikuisen asettamat rajat**
- **Käsitteiden antaminen**
- **Toiminnan ohjaaminen**
- **Tietoa**
  - murrosikä
  - vammaisuus / sairaus
  - tulevaisuuden mahdollisuudet
- **Pääseminen miesten/ naisten maailmaan**
- **Rituaalit ja riitit tärkeitä**
  - syntymäpäivät
  - rippijuhlat ym.
  - koulusta valmistuminen

Seksuaalikasvatus -miten ohjataan

- **Vertaisryhmät ja kaveripiiri**
  - ohjatut ryhmät
  - nuorten omat jutut
- **Oman kehon käyttäminen**
  - liikunta
  - yhteiset pelit ja harjoitukset
- **Oma elämä, odotukset, unelmat ja toiveet / pettymykset**
  - lisääntynyt vapaus ja vastuu
  - omat jutut
- **Turvataitokasvatus**
- **Seksuaalikasvatus**
- **Seksuaalineuvonta**
- **Seksuaaliterapia**

Kuukautiset

- Ennenaikainen puberteetti, kuukautiset jo 10 vuoden iässä
  - Down, AGU, hydrokefalus
- Valproaattihoito viivästyttää usein kuukautisten alkamista
- Kuukautisista huolehtimisen haasteet
  - Ymmärrysvamma
  - Pelot
  - Fyysinen toimintakyky
  - Tarvitaan paljon ohjausta ja tukea
- Keltarauhashormonihoito
- Hormonikierukka
- **SÄÄNNÖLLISET GYNEKOLOGILLA KÄYNNIT**

Itsetyydytys

- Yleinen seksuaalisen toiminnan muoto myös erityistä tukea tarvitsevilla ihmisillä
- Pakonomaiset jatkuvat itsetyydytysyritykset ahdistavia
  - Mistä on kyse?
    - Tiedonpuute
    - Osaamattomuus
    - Hallintakeino, vallankäyttö
    - Pakkomielle
    - Mielekkään tekemisen ja toiminnan puute

Itsetyydytyksen ohjaaminen

- Aina lähdettävä vammaisen ihmisen omista tarpeista
- Myönteinen suhtautuminen
- Sopivien kommunikaatiokeinojen käyttö
- Järjestettävä mahdollisuus, yksityisyys
- Opetettava missä, milloin, miten, kuinka kauan
- Tavoitteena itsenäinen toiminta
- Voi viedä aikaa, ennen kuin erityistä tukea tarvitseva ihminen oppii itsetyydytyksen
- Arviointi, henkilö itse ja lähi-ihmiset. Kuka päättää onko itsetyydytys tyydyttävää?
- Kenen tehtävä ohjata, opastaa, neuvoa?
- Entä jos pitää opettaa ”kädestä pitäen”?